

ми зустрічаємо таку яскраву палітру діалогів казкових персонажів. Саме казка відіграє значну роль у формуванні творчої особистості дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України / ред. В.Г.Кремень. Київ, 2009. 156 с.
2. Ковальчук В.І. Спогади про В.Сухомлинського / Київ, 1990. С. 201–204.
3. Концепція вивчення української мови в 1 – 4 класах загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Книга вчителя української мови та літератури: [довідн. метод. вид.] / упоряд. Н.І. Шинкарук. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 352 с
4. Садовенко С.М., Босик З.О. Пам'ятка-запитальник на допомогу збирачам української усної народнопоетичної творчості: Методичні рекомендації. Вид. 2-е / перероб. З 1-го вид. та доп. Київ: НАКККіМ, 2010. 140 с.
5. Ткачук Л. Проблема розвитку позитивної самооцінки дитини у творчій спадщині В.Сухомлинського / Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка, 2002. С 28- 32.
6. Шинкарук В.І. Культура і освіта. Світоглядні аспекти / Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні». Київ, 1996 р. С. 15-24

*Романів Тетяна
Науковий керівник – доц. Адамська Зоряна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Повноцінне існування людини в сучасному нестабільному суспільстві стає можливим за умови високої конкурентоспроможності, яка часто призводить до поширення випадків маніпуляцій суспільною та індивідуальною свідомістю. Тема маніпуляції, яка сьогодні активно обговорюється серед представників широкої громадськості, все частіше стає предметом бурхливих наукових дискусій. Так, аналізуючи маніпулятивний тип міжособистісної взаємодії, вітчизняні та зарубіжні вчені (С. Грабовська, Є. Доценко, А. Маслоу, І. Мельник, В. Петрик, К. Роджерс, О. Сидоренко, В. Татенко, Р. Чалдіні, Е. Шостром та ін.) визначають його як знецінююче ставлення до іншої людини як до засобу досягнення власних цілей, яке суперечить її вільному волевиявленню та, фактично, заперечує її суб'єктність.

Особливу увагу дослідників сьогодні привертає проблема розвитку особистісної схильності до маніпулятивної поведінки. Зокрема, сучасні науковці (Н. Гребінь, О. Гуменюк, Є. Доценко, О. Пелехатий, В. Татенко та ін.), стверджують, що високий рівень схильності до маніпулювання притаманний юнацькому віку (18-23 роки), що відповідає студентському періоду життя багатьох молодих людей.

Попри теоретичну та практичну актуальність означувана проблематика залишається недостатньо розробленою. Саме тому метою цієї статті стало: дослідження особливостей прояву маніпулятивної поведінки у студентів.

Маніпулятивна поведінка – такий спосіб організації взаємин, коли один учасник прагне досягти своєї мети за рахунок іншого, причому таким чином, щоб останній не усвідомив, що його поведінка насправді зумовлена (провокована) ініціатором взаємодії [3].

У більшості психологічних досліджень (М. Боришевський, І. Булах, Л. Виготський, Є. Головаха, Е. Еріксон, С. Максименко, О. Скрипченко та ін.) юність визначається як період самовизначення, сенситивний для вибору типу міжособистісних стосунків. Новий віковий статус, якого набуває юнак, пов'язані з ним переживання з приводу нових стосунків з однолітками, батьками, самим собою, а також складна соціальна ситуація сучасного суспільства з нечіткими етичними цінностями та соціальними нормами створюють складні умови для розвитку та самоусвідомлення юнака.

Так, у дослідженнях Н. Волинець встановлено, що 73,39% респондентів вважають маніпуляцію позитивним явищем [3]. Такі дані вказують на надмірну поширеність маніпуляцій і вимагають вивчення психологічних чинників, які впливають на вибір юнаками маніпулятивного типу поведінки.

Поведінка дорослих впливає на переконання і поведінку дітей, та завдяки інтеріоризації засвоюються ними. Так, на небезпеці явища інтеріоризації маніпулятивної моделі міжособистісних стосунків у дитячому віці наголошують Е. Шостром, Л. Українець, у шкільному віці І. Бех, І. Сарженко Е. Шостром та ін. Отже, до юнацького віку людина має декілька сформованих прийомів маніпулятивної поведінки і готовність маніпулювати. Однак, готовність людини до маніпулювання та її реалізація визначаються не тільки досвідом взаємодії з іншими людьми, але й особливостями віку.

Дослідники чинників маніпулятивної поведінки (М. Кліманська, О. Кравченко, В. Голован, Е. Шостром) наголошують, що фактором маніпулятивних міжособистісних відносин є особистісна недосконалість (егоїстичність, недовіра людям, макіавеллізм), яку формують культурні, соціальні та внутрішньо-особистісні фактори.

Зокрема, Е. Шостром маніпулятором називає людину, яка «... ставить до себе і до інших як до об'єктів, предметів», які підлягають використанню та контролю» [8, с. 17].

Здійснений нами аналіз психологічної літератури дозволив виокремити вікові особливості юнаків, які водночас є компонентами структури особистості маніпулятора. Вказані нижче особистісні риси є внутрішніми передумовами розвитку маніпулятивної поведінки і за певних умов можуть спонукати до їх вияву.

По-перше, юнаки мають «...стійку усвідомлену настанову на збагачення і життєвий успіх» [3, с. 151-152], високий рівень бажань, зокрема бажання отримати зиск. З іншого боку, для особистості маніпулятора характерним є переважання матеріальних цінностей [5], конкуренція як головний засіб досягнення мети [5], а також прагнення довести свою значимість і досягти мети будь що, в обхід бажань іншого. Формування життєвих планів у юності, передбачає роздуми не тільки щодо кінцевого результату, але й стосовно способів його досягнення, ресурсів. Отже, набуття юнаками досвіду взаємин, які не потребуватимуть нехтування інтересами іншого, сприятиме їх особистісному розвитку.

По-друге, юнаку властиве бажання самоствердитися серед оточуючих, що проявляється у зовнішніх формах поведінки і властивостях характеру, що часто проявляється у невідповідності між словом та справою. Маніпулятор також шукає схвалення іншими, прагне довести свою значимість, підлаштовується під аудиторію, проявляє поверхову ерудицію і показну балаканину з метою вражати оточуючих [8], готовий тимчасово змінити власну думку, якщо це тактично вигідно.

По-третє, у зв'язку зі зростанням самоконтролю та саморегуляції в юнаків змінюються форми виявлення почуттів, вони здатні приховувати ті з них, які вважають небажаними, вміють маскувати справжні переживання за допомогою виявів, властивих почуттям зовсім іншого змісту. Маніпулятор характеризується вираженими вольовими якостями у приховуванні мотивів поведінки [6] і власних почуттів за поведінковими ролями [8], невиразністю емоцій, бездуховністю та нечесністю [1; 2].

По-четверте, юнакам властиве прагнення перекладати провину за власні недоліки на оточуючих, юнацькі групи характеризуються високою конформністю, схильністю до пристосування. Маніпулятор має страх перед труднощами, відмовляється від відповідальності, боїться провини і прагне перекласти її на інших, не бажає визнавати власні помилки [4].

Юнаків, які мають особистісні передумови схильності до маніпулятивних взаємин, ми об'єднуємо у групу ризику «маніпулятори».

З метою діагностування цієї групи нами була використана модифікована методика визначення схильності людини до маніпулятивних і пасивної поведінки М. Хартлі [7]. Дослідження проводилося на базі Зборівського фахового коледжу Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Кількість респондентів склала 56 осіб у віці 16 – 23 років.

За результатами проведеного дослідження усі учасники були поділені на три групи: 1) схильні до прояву маніпулятивної поведінки, 2) схильні до прояву пасивної поведінки і 3) особи, які активно заперечують маніпуляцію (рис.1).

Як бачимо з діаграми на рисунку 1, кількість осіб, схильних до прояву маніпулятивної поведінки, склала 28,1%. Студентів, схильних до прояву пасивної поведінки більше, ніж у попередній групі – 69,3 %. Кількість стабільних осіб, які не потрапили у групи ризику, склала 2,6 %. Це досліджувані студенти, які активно заперечують маніпуляцію.

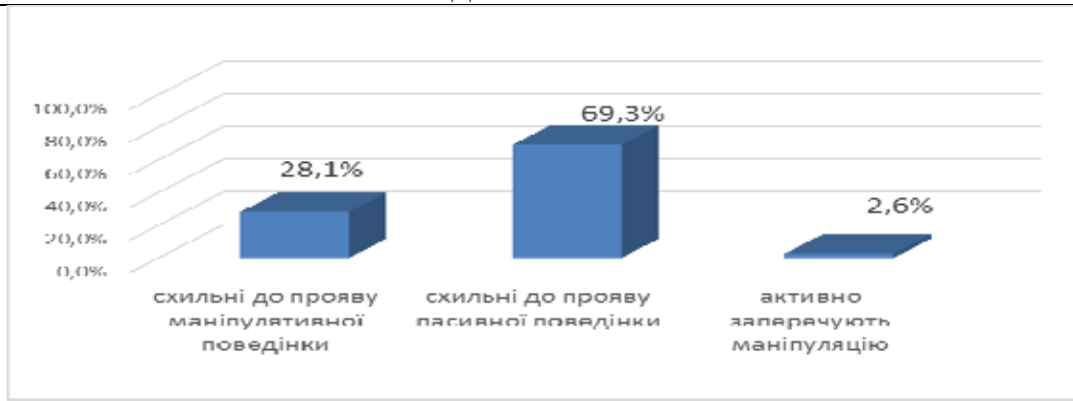

Рис.1 Розподіл показників схильності студентів до маніпулятивної поведінки (n=56)

Отже, як демонструють результати нашого дослідження, більшість студентів схильні до прояву пасивної поведінки. Однак майже третина досліджуваних виявили схильність до прояву маніпулятивних взаємин. Основними чинниками такої схильності можна назвати почуття самотності і неузгодженості власного «Я», егоїстичність, соціальну відособленість, прагнення досягти мети будь-що, бажання самоствердитися, вміння маскувати мотиви поведінки і почуття, схильність і пристосування, несформованість моральних якостей. Для подолання маніпулятивних тенденцій у студентів важливо створювати умови для розвитку умінь власними силами нейтралізувати егоїстичні прагнення, стійкої системи цінностей, збагачення передумовами для продуктивних міжособистісних стосунків, зокрема розвитком рефлексії, емпатії, ідентифікації. Адже від того, як мине юнацький вік, в яких психологічних умовах, у які міжособистісні стосунки потрапить молода людина і як навчиться вирішувати соціальні проблеми, залежить його подальше особистісне зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання сучасної вузівської молоді. Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи: Методол. семінар 22 листопада 2000 р. Зб. наук. праць / За ред. В. Андрущенко. К.: Знання, 2000. Вип. 3. С. 226-234.
2. Бех І.Д. Справедливість-несправедливість у міжособистісних взаєминах. Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. К.: Педагогічна преса. 2006. № 1(50). С. 5-14.
3. Волинець Н.В. Особливості маніпуляцій у спілкуванні студентів, їхніх батьків та друзів у повсякденному житті. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. 2006. Т 7. Вип. 9. С. 35-43.
4. Голован В.П. Аксіологічний потенціал гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів: Автореф. дис. кандидата психол. наук: 19.00.07 / Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 18с.
5. Кліманська М.Б. Психологічні чинники схильності молоді до соціального утриманства: Автореф. дис. ... кандидата пси хол. наук: 19.00.05/ Інститут соціальної та політичної психології АПН України. К., 2007. 16 с.
6. Кравченко О.В. Психологічні особливості шахрайства: Автореф. дис. кандидата психол. наук: 19.00.06 / Національний університет внутрішніх справ. Х., 2005. 21 с.
7. Хартлі М. Як перетворити стрес із ворога у союзника. К.: Софія, 1997. 144 с.
8. Шостром Е. Людина-маніпулятор. Внутрішня подорож від маніпуляції до актуалізації / Переклад з англ. Н. Шевчук, Р. Римський. К.: PSYLIB, 2003. 129 с. Режим доступу: <https://mozilla-team.org.ua/chitati-onlajn-lyudina-manipulyator-vnutrishnye-podorozh-vid-manipulyaci%D1%97-do-aktualizaci%D1%97/>